

Nya preskriptionsregler i Trafikskadelagen

Den 1 januari 2015 träder det i kraft nya preskriptionsbestämmelser i trafikskadelagen, lagen om motortävlingsförsäkring, patient-skadelagen och försäkringsavtalslagen. Gemensamt för dessa lagändringar är att den nuvarande treåriga preskriptionstiden förvinns och att preskriptionstiden som utgångspunkt i stället ska vara tio år. Vad gäller startpunkten för preskriptionstidens beräkning och preskription vid omprövning skiljer sig regelverken åt. Denna artikel rör vissa av de nya bestämmelserna i trafikskadelagen.¹

Bakgrunden till reformen

De nuvarande preskriptionsbestämmelserna i trafikskadelagen hämtades från 1927-års försäkringsavtalslag. Redan i förarbetena till trafikskadelagen diskuterades möjligheten till en tioårig preskriptionstid. Försäkringsavtalslagens bestämmelser om en treårig preskriptionsfrist med en yttersta tid om tio år från det att kravet tidigast kunde göras gällande, bedöms emellertid vara lämplig ordning även på trafikskadeområdet.² När konsumentförsäkringslagen infördes i början av 1980-talet fick försäkringsavtalslagens och trafikskadelagens preskriptionsbestämmelser ligga till grund även för motsvarande bestämmelser i den lagen.³

När slutligen den nuvarande försäkringsavtalslagen infördes, utformades preskriptionsbestämmelserna i allt väsentligt på samma sätt som i konsumentförsäkringslagen. Det konstaterades i och för sig att det fanns en del som talade för enklare och mera praktiskt hanterbara bestämmelser. Samtidigt innebar Högsta domstolens praxis i dessa frågor en stark ställning för försäkringstagarna.⁴ Lagrådet ansåg dock att nya preskriptionsbestämmelser borde utformas och att de föreslagna bestämmelserna fick godtas som ett provisorium.⁵ Riksdagen utgick ifrån att regeringen så snart erforderligt underlag fanns skulle återkomma med ett förslag till reformering av preskriptionsbestämmelserna.⁶ År 2010 gavs f.d. justitierådet och professorn Bertil Bengtsson i uppdrag att se över preskriptionsreglerna på försäkringsområdet. Dennes departementspromemoria Preskription av rätt till försäkringsersättning m.m. (Ds 2011:10), remitterades under 2011 och fick överlag ett positivt mottagande.⁷

---

¹ Resonemangen i artikeln är i stor utsträckning hämtade från propositionen Preskription och information i försäkringssammanhang (prop. 2012/13:168).

² Prop. 1975/76:15 s. 138

³ Prop. 1979/80:9 s. 86 ff.

⁴ Prop. 2003/04:150 s. 201.

⁵ Prop. 2003/04:150 s. 1071 f.

⁶ bet. 2004/05:LU4 s. 26 f.

⁷ Departementspromemorian har tidigare redovisats i denna tidskrift, Se Bertil Bengtsson, Nya regler om försäkringspreskription?, NTF 4/2011.

Rättsläget före reformen

I dag gäller att den som vill bevaka rätt till ersättning enligt trafikskadelagen eller fordringsrätt i övrigt på grund av avtal om trafikförsäkring ska väcka talan inom tre år från det han fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande. Har den som vill kräva trafikskadeersättning anmält skadan till försäkringsgivaren inom denna tid, har han alltid sex månader på sig att väcka talan mot försäkringsgivaren sedan denne har förklarat att slutlig ställning har tagits till ersättningsfrågan.

Innebörden av dessa bestämmelser har avhandlats i åtskilliga sammanhang och ska inte närmare beröras här. Det kan dock vara värt att notera att många uppfattade att bestämmelsen innebar en yttersta preskriptionstid om tio år från skadehändelsen. Praxis från Högsta domstolen har emellertid visat att så inte är fallet. Den tioåriga preskriptionstiden börjar i stället löpa först vid den tidpunkt då skadan ger sig till känna. Preskriptionstiden kan dessutom börja löpa vid olika tidpunkter avseende olika skador.⁸ I teorin finns det alltså ingen bortre gräns för preskriptionstiden och flera parallella preskriptionstider kan löpa.

En annan fråga som har diskuterats är hur rätten till omprövning förhåller sig till preskriptionsbestämmelserna.⁹ Enligt 9 § trafikskadelagen följer att bl.a. 5 kap. skadeståndslagen tillämpas i fråga om trafikskadeersättning. Detta innebär att rätten till trafikskadeersättning kan omprövas, om de förhållanden som har legat till grund för ersättningen ändrats väsentligt (5 kap. 5 § skadeståndslagen). Högsta domstolen har klarlagt att det är trafikskadelagens preskriptionsbestämmelser som ska tillämpas vid omprövning av trafikskadeersättning.¹⁰

Utgångspunkter för reformen

Regeringen konstaterade i propositionen Preskription och information i försäkringssammanhang att preskriptionsreglerna på försäkringsområdet har ansetts oklara och gett upphov till tolkningstvister. Det har varit svårt, för att inte säga omöjligt, att utan ingående kunskap om rådande domstolspraxis veta när ett anspråk preskriberas. Även för de som har sådan kunskap kan det vara svårt att avgöra när preskription inträder. I departementspromemorian redovisas hur dessa svårigheter kan yttra sig.¹¹ Preskriptionsbestämmelserna riskerar därför att resultera i missförstånd, rättsförluster och onödiga tvister.

En viktig komponent i den kritik som har riktats mot bestämmelserna är att de utgår från någons subjektiva uppfattning om en skada och de förhållanden som grundar rätten till ersättning. Att ha kunskap, eller föra bevisning, om detta är naturligtvis förenat med stora svårigheter. Det har dessutom ansetts att det är

⁸ NJA 2000 s. 285, NJA 2001 s. 93 och NJA 2001 s 695 I och II.

⁹ Erland Strömbäck, Högsta domstolen och omprövning av skadeståndslivränta, NTF 4/2009

¹⁰ NJA 2001 s 695 II.

¹¹ Ds 2011:10 s. 51 f.

försäkringsbolagen som bär bevisbördan beträffande dessa förhållanden.¹² Ett av syftena med reformen är därför att åstadkomma enklare och tydligare preskriptionsregler, bl.a. genom att så långt som möjligt tillämpa utgångspunkter för preskriptionstiden som går att klarlägga objektivt för båda parter. Samtidigt stod det klart att "alltför enkla och fyrkantiga" regler ibland kan ge orimliga resultat.

Preskriptionstidens utgångspunkt och längd

På de flesta försäkringsområden råder produktfrihet.¹³ Detta innebär att det inte i lagstiftning går att med någon större grad av konkretion säga vad som berättigar till ersättning. Detta följer nämligen av de olika försäkringsavtalen. De nya preskriptionsreglerna i försäkrings-avtalslagen innebär därför att preskriptionstiden inleds när det förhållande som enligt försäkringsavtalet berättigar till försäkrings-skydd inträde.¹⁴ På trafikskadeområdet är det tydligare vad som ger rätt till trafikskadeersättning, eftersom detta följer av trafikskadelagen. När någon vill ha ersättning har det inträffat en skadehändelse och denna är oftast påtaglig för alla inblandade. Mot denna bakgrund bedömdes *skadehändelsen* vara en lämplig utgångspunkt för preskriptionstiden i de nya bestämmelserna.¹⁵

Ett av syftena med preskriptionsregler i försäkringssammanhang har traditionellt ansetts vara att de ska ge försäkringsbolagen bättre överblick över sina ekonomiska förhållanden.¹⁶ Som framgått ovan finns det därför enligt gällande rätt en kort treårig preskriptionsfrist och en tioårig frist. I och med att treårsfristen utgår från den skadelidandes subjektiva kunskap om olika förhållanden, kan det diskuteras om denna frist i praktiken har gett försäkringsbolagen ökade möjligheter att överblicka framtida ersättningsanspråk. Regeringen bedömde att det i stället framstod som naturligt att bara tillämpa en preskriptionstid om tio år, vilket för övrigt gäller för fordringar i allmänhet.¹⁷ De nya bestämmelserna innebär därför att den kortare fristen avskaffas och att det ska gälla en tioårig preskriptionstid från skadehändelsen.

I detta sammanhang kan noteras att det, liksom i dag, kommer att gälla en förlängning av preskriptionstiden med sex månader om en skadelidande anmäler en skada till försäkringsgivaren men försäkringsgivaren tar slutligt ställning till anspråket i nära anslutning till – eller först efter – den tioåriga preskriptionstidens utgång. Om ett försäkringsbolag vid skaderegleringen agerar på ett sådant sätt att bolaget får anses ha avstått från att åberopa preskription enligt trafikskadelagen, preskriberas

---

¹² Ds 2011:10 s. 42.

¹³ Prop. 2003/04:150 s. 185.

¹⁴ Prop. 2012/13:168 s. 23 ff. och 58 ff.

¹⁵ Detta är jämförbart med vad som redan gäller för patientskador enligt patientskadelagen. Den tioåriga preskriptionstiden i patientskadelagen utgår från då "skadan orsakades".

¹⁶ SOU 1925:21 s. 109 f.

¹⁷ Prop. 2012/13:168 s. 26.

kravet därefter i stället enligt bestämmelserna i preskriptionslagen. Detta kan exempelvis ske genom att försäkringsbolaget erkänner sig vara ersättningsskyldigt.¹⁸

Preskription vid omprövning

Som har framgått ovan kan rätten till trafikskadeersättning omprövas i vissa fall. Om det slutligt har avgjorts¹⁹ att någon har rätt till viss ersättning, alternativt att han eller hon inte alls har rätt till ersättning ("nollersättning")²⁰, kan den skadelidande ha rätt till omprövning i de fall det inträffar en väsentlig förändring (5 kap. 5 § skadeståndslagen). En väsentlig förändring kan avse den skadelidandes hälsotillstånd eller dennes ekonomiska förhållanden.²¹

I och med att den normala preskriptionstiden förlängs till tio år efter skadehändelsen, blir det inte aktuellt att tillämpa särskilda preskriptionsregler om omprövning aktualiseras inom denna tid. Om ett omprövningsanspråk uppkommer därefter, krävs emellertid särskilda preskriptionsregler.²² De nya reglerna innebär att om den skadelidande begär omprövning, får talan väckas inom tre år från tidpunkten när det förhållande som ligger till grund för omprövningsyrkandet inträdde. För dessa fall kommer det alltså även framöver att gälla en treårig preskriptionstid. Den skadelidande har i dessa fall emellertid redan haft kontakt med försäkringsbolaget och har alltså kunskap om försäkringsförhållandena och möjligheten till ersättning.

Eftersom de omständigheter som kan föranleda omprövning kan hänföra sig till vitt skilda förhållanden, går det inte att finna någon lika tydlig utgångspunkt för preskriptionstiden i dessa fall som skadehändelsen utgör för den normala tioårsfristen. Ett omprövningsyrkande grundar sig emellertid alltid på att det inträtt en väsentlig förändring, varför tidpunkten för denna förändring i praktiken har fått utgöra utgångspunkten för preskriptionstiden.²³ I propositionen uttalas att "*fristen börjar löpa när en förändring kan sägas vara bestående eller konstaterad. Vid en väsentlig medicinsk förändring inleds fristen alltså inte redan vid de första symptomen. Om det är fråga om en väsentlig förändring i den skadelidandes ekonomiska förhållanden och dessa är osäkra på grund av en pågående process om socialförsäkrings-*

¹⁸ I vart fall om bolaget inte klargjort sin inställning i preskriptionsfrågan, se NJA 1999 s. 232 och NJA 2001 s. 486 samt prop. 2003/04:150 s. 449 f.

¹⁹ Om ersättningsfrågan hålls öppen under viss tid för att slutligt prövas senare, har saken inte avgjorts slutligt. Se Bengtsson & Strömbäck, Skadeståndslagen. En kommentar, 4 uppl. (2011), Norstedts Juridik, s. 311.

²⁰ Bengtsson & Strömbäck, s. 313.

²¹ NJA 2008 s. 1217 I och II

²² Det är dock som framgår ovan möjligt att försäkringsbolaget – beroende på hur bolaget har formulerat sig i samband med att skadan första gången regleras – exempelvis inte anses slutligt ha avgjort ersättningsfrågan eller anses ha erkänt framtida ersättningskyldighet på ett sådant sätt att specialpreskription inte längre är tillämplig.

²³ Detta torde i praktiken inte innebära någon avsevärd förändring i förhållande till de nuvarande reglerna, som innebär att den tioåriga preskriptionstiden utgår från det att en fordran kan göras gällande. En omprövningsfordran kan knappast göras gällande förrän den väsentliga förändringen inträder. Den skadelidande har dessutom redan kännedom om försäkringsförhållandena när omprövning aktualiseras (jfr den nuvarande treårsfristen).

förmåner [...] bör preskriptionstiden inte börja löpa förrän det kan sägas stå klart i vilken utsträckning som de s.k. samordningsförmånerna ska utgå, t.ex. när saken har prövats i förvaltningsdomstol.”²⁴ Det sägs även att om ”grunden för omprövningsyrkandet i stället är att det har skett en ändring i inkomstförhållandena, är det naturligt att utgå från den tidpunkt när inkomsten försämrades väsentligt eller när det inträdde en väsentlig förbättring av löneförhållandena i yrket, som den skadelidande inte fått dra nytta av.”²⁵

En ytterligare komplikation i sammanhanget är att omprövning kan ske flera gånger.²⁶ De aktuella bestämmelserna är preskriptionsbestämmelser och inte avsedda att medföra någon slags preklusion av vissa omständigheter. Det är alltså den fordran som en skadelidande har från en viss tidpunkt som preskriberas.²⁷ Detta torde innebära att bedömningen ibland bör delas upp i två moment. Har någon på grund av preskription försuttit sin möjlighet att göra gällande en ”omprövningsfordran”, måste ett yrkande om omprövning grundas på att det därefter har inträffat en ny väsentlig förändring som på nytt möjliggör omprövning. Om så är fallet, får dock även omständigheter som ligger i tiden före den tidigare väsentliga förändringen beaktas när den nya ersättningen fastställs. Den kumulativa effekten av över tid ändrade förhållanden kan på detta sätt komma under prövning.²⁸

En ventil för särskilt ömmande fall av sena skador

Ett problem med en preskriptionstid som inleds vid skadehändelsen och inte när en skada visar sig, är att krav under speciella förhållanden kan vara preskriberade innan den skadelidande känner till skadan. I och med att preskriptionstiden alltid är minst tio år och då ersättning kan omprövas, bör detta endast undantagsvis utgöra ett problem. I departementspromemorian diskuterades ändå möjligheten att införa en särskild ventil för dessa fall som innebär att en talan skulle kunna väckas även efter de normala fristerna, om den som begär ersättning visar att han varken känt till eller bort känna till sitt anspråk när fristen utgicks.²⁹

---

²⁴ Prop. 2012/13:168 s. 30

²⁵ Prop. 2012/13:168 s. 50

²⁶ Prop. 1975:12 s. 171 och Bengtsson & Strömbäck, s 312.

²⁷ Beträffande resonemang om omprövningsrättens karaktär i preskriptionshänseende, se Nordensson i Vänbok till Erland Strömbäck, 1996, Svensk Försäkringsförening, s. 217 ff. och Lindskog, Preskription. Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid, 3 uppl. (2011), Norstedts Juridik, s. 84.

²⁸ Vid successiva förändringar beträffande samma faktor som inte tillräckligt har beaktats vid fastställandet av den ursprungliga ersättningen (t.ex. en lönestegring i alternativlönen, dvs. den inkomst den skadelidande skulle ha haft som oskadad), torde dock *bedömningen av om det har inträffat en ny väsentlig förändring* göras utifrån en jämförelse med omständigheterna som rådde när den tidigare väsentliga förändringen inträdde. En sådan tolkning hindrar att preskriptionstiden kontinuerligt skjuts framåt av successiva förändringar. Samtidigt möjliggör en sådan tolkning att omprövning ändå återigen kan aktualiseras om förändringen fortskrider och leder till att diskrepansen på nytt blir stor mellan alternativlönen och den ersättning den skadelidande skulle kunna ha haft (om han eller hon hade bevakat sin rätt vid den tidigare väsentliga förändringen).

²⁹ Ds 2011:10 s. 84

Denna ventil mötte kritik, eftersom problemen med att utreda och föra bevisning om den enskildes subjektiva uppfattning skulle bevaras. Samtidigt påpekade försäkringsbolag, universitet, prövningsnämnder samt företrädare för skadelidande att skador faktiskt kan visa sig i sena skeden i trafik- och patientskadesammanhang. Det stod alltså klart att någon form av speciallösning behövdes för dessa fall. Regeringen konstaterade sammantaget att en *"förlängning av preskriptionstiden i vissa, troligen sällsynta, fall är motiverad av starka humanitära och sociala skäl."* I och med att det är fråga om särpräglade fall, var det dock svårt att konstruera en fast och tydlig preskriptionstid för dessa fall. I propositionen diskuteras bl.a. möjligheten att låta en kompletterande frist löpa från det att skadan objektivt sett visat sig.³⁰

Lösningen blev en möjlighet att i vissa särskilt ömmande fall låta en talan väckas även efter den normala preskriptionstiden, men endast om det finns synnerliga skäl. Vid bedömningen ska det särskilt beaktas om den skadelidande har varit förhindrad att framställa anspråket i tid (31 a § trafikskadelagen). Bestämmelsen ska enligt förarbetena tillämpas restriktivt och bedömningen tar sikte på vilka möjligheter den skadelidande objektivt sett har haft att framställa ett krav inom fristen. Som exempel på situationer där regeln skulle kunna tillämpas nämns situationer när ett barn på grund av föräldrarnas försummelse inte har haft möjlighet att själv ta tillvara sina rättigheter inom preskriptionstiden. Det klargörs även i förarbetena att det inte är tillräckligt att den skadelidande har varit förhindrad att väcka talan i tid för att regeln ska vara tillämplig. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl ska avseende fästas även vid andra omständigheter som också ska bedömas från objektiva utgångspunkter. Faktorer som särskilt nämns är att det är fråga om en allvarlig skada, ersättningsbelopp som är av stor betydelse för den skadelidandes försörjning samt att den skadelidande skyndsamt har framställt krav mot försäkringsbolaget så snart detta varit möjligt. Om försäkringsbolaget efter ett sådant sent krav avböjer att lämna ersättning, bör den skadelidande enligt förarbetena även vara skyldig att skyndsamt³¹ väcka talan om kravet. Det uttalas vidare att en allmän okunskap om ersättningsmöjligheten eller oföretagsamhet i fråga om att framställa ett krav inte bör anses utgöra synnerliga skäl. Inte heller bör det anses föreligga synnerliga skäl endast av den anledningen att det varit förenat med vissa svårigheter för den skadelidande att framställa kravet i rätt tid. Det klargörs slutligen även att det är den som begär ersättning som har bevisbördan för de omständigheter som åberopas till stöd för att synnerliga skäl föreligger.³²

Denna ventilregel kan naturligtvis möta kritik i och med att det inte finns någon klar slutpunkt för preskriptionstiden. Samtidigt är det en realitet som försäkringsbolagen redan har fått acceptera i *alla* ersättningsärenden, mot bakgrund av hur de nuvarande bestämmelserna har kommit att tolkas.

---

³⁰ Prop. 2012/13:168 s. 31

³¹ Vid bedömningen av vad som är tillräckligt skyndsamt, torde ledning kunna hämtas från resonemang kring *skäligt rådrum*. Se t.ex. Lindskog, s. 504 f. och 510 f.

³² Prop. 2012/13:168 s. 51

Några avslutande kommentarer

Utöver de ovan redovisade bestämmelserna införs även ett antal preskriptionsbestämmelser rörande andra fordringar som har anknytning till trafikförsäringen, t.ex. vissa återkrav eller premiefordringar. Vissa av de mindre centrala fordringarna i lagen har nämligen inte sin grund i en skadehändelse och i vissa fall vore skadehändelsen en olämplig utgångspunkt för preskriptionstiden. Det finns dock inte utrymme att närmare beröra dessa regler i detta sammanhang men det finns mer att läsa i ämnet i propositionen.³³ Det kan även vara värt att notera i huvudsak tillämpas de nya reglerna bara vid skadehändelser som inträffar efter ikraftträdandet. I och med att det är en tioårig preskriptionstid som införs, bör vi inte komma att se någon prövning av dessa bestämmelser förrän tidigast efter den 1 januari 2025.

Mats Holmqvist

---

³³ Prop. 2012/13:168 s. 33 ff.